

1

Naar de slapenden kijk je niet, naar de doden wel. Zonder schaamte. We vonden hem 's ochtends, liggend in een krul alsof hij sliep, zomaar een ding geworden. Ko legde haar hand op haar smalle keel, alsof ze de groeven en plooiën wilde beschermen, en zei dat het nu begonnen was.

Ik keek weg. Ze zei het tegen zichzelf, niet tegen mij.

De vos hoorde hier. We voerden hem ontdooide dierenwinkelmuisen die aan roze speelgoed deden denken. Daar waren we mee begonnen nadat hij op een nacht de kippenren had bezocht. 's Ochtends liep ik erheen en de geur van ammoniak, scherper dan normaal, sloeg op mijn longen. Dit was hoe angst rook. Ik zette de gieter en het bakje voer voor het hek neer en richtte me met lege handen op. Ze zwegen, de haan en twee hennen, en ze meden de vier flodderige hoopjes, het waren hun zusters die daar met geknakte halzen lagen. In het kippengaas plakten veertjes, de aarde was met bloed bevekt en in de zandkuiltjes waar ze op zonnige

dagen stofbaden namen, altijd achterwaarts bewegend, lag natte poep. Hij had er maar één meegenomen, via een gat dat we nooit vonden. Je kon erop wachten, zei Ko in de keuken.

Samen liepen we terug. Eén hen had zich in paniek tegen het kippengaas gestort, de afdrukken waren met bloed in haar borst gestanst en de linkervleugel hing erbij alsof hij van een ander was. Ko pakte de kip en nam haar mee naar het bankje onder de perenboom. Ze aaide met lange halen, het lijfje veerde en het dier sloot haar reptielenoogjes. De schaduw lag als een gehaakt kleed over hun gestaltes. Ko zette haar op mijn schoot. Weinig mensen weten hoe een kip voelt, hoe gering haar gewicht is. Holle botten. Om haar heen hing een aura van stront en stro en haar hart tikte te zacht tegen mijn bovenbeen. Ik aaide de veren, haar klauwen ontspanden. Ko liep naar de schuur en kwam terug met een bijl. Die zag ik voor het eerst.

Het geluid dat de kip maakte was iets klokkends, half ingeslikt. Wegkijken hoefde niet, Ko en de kip waren achter de schuur verdwenen, ik staarde naar mijn tenen.

Ko zette schoteltjes pindakaas en kattenvoer neer die onaangeroerd verregenden. We moesten dat beest niet paaien, vond ik. We moesten de ren verstevigen, het gaas dieper ingraven, zoiets. Maar ze antwoordde dat hij met een volle maag de kippen met rust zou laten. Het was echt geen grootmoedigheid.

In de dierenwinkel, waar het vlooiengif gemoedelijk naast het hondenvoer stond, adviseerden ze muizen. Bij thuiskomst hield ze triomfantelijk een hersluitbare zak bevroren lijfjes omhoog. Een nieuwe hiërarchie ontstond, waarin de laagstgeplaatste muizen hun levens zouden offeren omwille van die van de kippen. En het

werkte: de vos vrat ze allemaal en liet de kippen voortaan met rust. Als we hem aan het begin van de avond zagen, zwegen we en stokten onze bewegingen. In de schemer was het alsof je naar een stomme film keek. Geruisloos en scherp als een uitgeknipte figuur sloop hij het beeld in en uit.

Stierf een vos zomaar? Ik keek naar zijn oor, een gat eigenlijk, dat me een akelige opening naar zijn brein leek. Ko zei dat ze weg moest, naar de dokter, ze was het bijna vergeten. Een moment twijfelde ik, maar ze ging natuurlijk voor zichzelf. Ze liep naar de schuur en pakte de fiets met de postbode-elastieken onder het zadel. Of ik de vos wilde begraven, wel handschoenen aandoen en niet hier in de tuin. Je wist nooit welke beesten hem weer zouden opgraven. Met slappe schouders opende ik het tuinkekje en twijfelde, want wij droegen nooit handschoenen, we hielden van aarde tegen huid. Hondsdolheid, zei ze. Een vos, zomaar dood, je wist het niet. Ze stapte op en fietste weg, trapt stevig met haar oude, blauwige benen en ze zwaaide naar me met een gebaar alsof ze een appel van de boom draaide. Ik zwaaide naar haar rug.

Het dier was helemaal gaaf, alleen onder zijn oog ontbrak een streep vacht, daar schemerde lichte huid doorheen. Net een kleine hond. Ik wilde een hand op zijn schouder leggen maar gruwde bij het idee van zijn besmettelijke kilte. Dus tilde ik hem aan de staart op. Hij was nog niet stijf en wiegde zacht als een pendule.

Waar hij gelegen had, was het gras plat. Mijn arm bewoog naar beneden, zijn kop raakte het gras en daarna volgde zijn lijf. Slordig zakten zijn ledematen over elkaar. Als een boon legde ik hem terug in de uitsparing van zijn

peul. Ik durfde mijn tranen niet af te vegen, ze droogden aan de wind.

In de schuur vond ik de spade. Halverwege het tuinpad stopte ik. De vogels hielden zich gedeisd of waren vertrokken, in de bomen ontbraken hun schaduwen. Ik liep terug voor de handschoenen en de kruiwagen.

Met de vos in de kuip liep ik de tuin uit en stak de weg over. Ik trok de kruiwagen de dijk op en gleeed aan de andere kant door de dauw naar beneden. Links van het weiland stond een groepje populieren waarvan het zaadpluis al losliet, de droge vlokken hingen stil in de lucht. Verderop in de luwte had zich een wit dekbed gevormd, vlekken groen schemerden erdoorheen. Het gras was hoog, ik duwde de kruiwagen erdoor. Als ik over een hobbel reed, schokte het dode lijf een beetje, alsof hij zo zou ontwaken.

Aan de rand van het weiland legde ik de vos neer en joeg ik de spade dwars door het pluis. De grond leek te trillen. Uit de plakken gras staken korte witte wortels, daaronder kierden dikke, bloedeloze wormen, onaangenaam gestoord in hun bezigheden. De aarde rook wellustig. Het gat werd dieper en de grond werd zanderiger, wormen ontbraken in deze laag.

Op zicht mat ik de vos, het gat was nog te klein. Mijn ademhaling werd ritmisch en ik dacht aan de nieuwe kippen die Ko had aangeschaft, die zich de ren zomaar eigen maakten, die nooit hadden geweten van de vos en wat hij had aangericht. Als hij zijn muizen at, sliepen ze al. Zijn pijlvormig sluipen liet hen koud, zij zouden hem niet missen.

De berg naast het gat werd groter, de vos leek gekrompen. Ik stak de randen scherp af. Het leek me belangrijk dat het een net gat zou worden.

Leunend op de steel keek ik naar de hap uit de aarde. Het vossengraf was af. Ik hurkte en nu pas vielen me zijn natte pootjes op. De wind blies een pluk vacht overeind. Zo vaak had ik naar hem gekeken, maar altijd van een afstand. Tot vandaag had ik hem nooit aangeraakt. Nogmaals pakte ik hem bij zijn staart en met één been in het gat legde ik hem neer op de bodem. Ik stapte eruit, de klomp bleef achter. Gebukt zag ik de lichte haren die op zijn borst samenplakten.

Dag vos.

Dicht ging makkelijker. Eerst de losse, lichte aarde die ploffend het lijkje bedekte. Op dit punt kon ik nog terug, ik kon ermee ophouden dit dier onder de grond te stoppen. Het stond me tegen dat hij vies zou worden, dat er aarde in zijn ogen zou komen. Zijn helder glanzende neus, zijn vacht, alles zou dof worden, hij zou niet meer dan voedsel voor zwarte kevers en maden zijn. Deze vos had altijd zelf bepaald waar hij ging. Maar ik schepte door, hij verdween en hij zou nooit meer onder die loodzware aarden deken uit komen.

Op het laatst stampte ik de bult voorzichtig aan. Ik keek naar de voetafdrukken. Het was te laat. Ik was vergeten te kijken of het een mannelijk of een vrouwelijk dier was, zag welpjes voor de ingang van een hol, wachtend.

De wind stak op. Alles bewoog en alles wilde kiemen, de vlokken droegen zaden en ze daalden neer, streken langs mijn wang, landden op mijn shirt, het werden er steeds meer en de lucht werd dik en wit. Mijn longen waren kussenslopen die zich vulden met het dons, steeds voller, tot het in mijn mondholte kriebelde en ik hoestend alles uitblafte. Ik sloeg een gat in de lucht. Er landde een fel-

groen gepantserde wants op mijn arm. Hij liep omhoog, omzeilde behoedzaam de blonde haartjes op mijn arm.

Nu is het begonnen. Zo had Ko het gezegd.

Op mijn vijfde zag ik voor het eerst een dode. In het midden van een schemerige ruimte stond een kist, omringd door mensen en harde bloemen. Wijnrode vloerbedekking liep van de vloer door naar de muren.

Mensen bogen hun lijven en keken in de kist, zelf zag ik alleen een rand met handvatten. Het lichtgekleurde hout met de donkere vlammen deed me aan de vakantie denken.

Ik reikte en werd opgetild.

In de diepte lag mijn oma. Haar huid was van ongeglazuurd porselein en haar mond een dunne streep, ik besloot nooit meer op mijn rug te slapen.

Mijn moeder hilde zonder geluid, ze leek alleen maar in te ademen. Hulpeloos schokte ik mee op haar zwelende lichaam, denkend aan hoe slecht het was afgelopen met het blauwe bes-meisje uit *Sjakie en de chocolade-fabriek*. Alles was beter dan denken aan mijn lege oma in die kist. Ik concentreerde me op het bruine nubuck van mijn schoenen dat was versleten bij de neus, zoals bij de buik van mijn aap. Ik miste mijn aap, zijn vertrouwde gezicht.

Na mijn oma volgden twee cavia's, de kat van een vriendinnetje, lieveheersbeestjes, muggen, af en toe een kip en de buurvrouw. Ik was tien en ik dacht dat ik het allemaal wel begreep. Je kon dan wel niet terug, dat was verdrietig, maar voorlopig werden de dingen morgen, volgend jaar, als je zestien was, altijd beter: je zou later naar bed mogen en meer snappen. Dit alles zou zich gelijkmatig en in een stijgende lijn voltrekken.

Ik had verondersteld dat ik zo goed als af was, tot alles rond mijn twaalfde onaangekondigd veranderde. Om mij heen gebeurde iets vergelijkbaars maar hoewel mijn klasgenoten en ik hetzelfde doormaakten, vonden wij elkaar niet. Vol van onze nieuwe schaamte stoven we als jongvee onbenullig uiteen. Er volgden uitstulpingen, groeistuipen, huilbuien en donker, vijandig haar dat als insectenpootjes uit mijn witte kinderonderbroek wilde kruipen: onontgonnen gebieden die ik begon te mijden tijdens het douchen. Ik had er niet om gevraagd, dan moest het maar zo. Het was schokkend dat ik al die tijd niet meer dan een voorstadium was geweest van iets. Dat was het eerste verraad.

Vervellen had ik rechtvaardiger gevonden, zoals spinnen dat deden. In de hoeken van mijn slaapkamer hing soms zo'n verlaten huls met ingeklapte pootjes. De spin zelf, allang vertrokken, veranderde nauwelijks, hij was er hoogstens forser en vitaler uit tevoorschijn gekomen. Bij mijn oma in die kist had het er juist op geleken dat ze na haar vertrek het meeste achterliet. Ik was te oud voor dat soort troost. Mensen vervelden niet.

Later groef ik in Ko's tuin weleens poppen op. Je wist nooit wat er uit dat roestbruine, geribbelde cilindertje kwam: een vlinder, een langpootmug of een kniptor. Je stoorde de pop niet. Zo ingetogen had ik het gewild. Maar van mijn gedaantewisseling was iedereen getuige,

ze keken onbeschaamd naar me, probeerden me met hun blikken te vormen, dachten dat ze me hielpen, dachten waarschijnlijk al een glimp van iemand anders in mij te zien. Zelfs mijn klasgenoten, die de groep en hun bravoure inmiddels hervonden hadden, wisten beter dan ik hoe mijn eindstadium gedefinieerd moest zijn. Ongehard en vleugellam als een libelle die zich uit zijn monsterachtige waternimf wringt, was ik een makkelijke prooi. Ik groeide krom en ontweek het lichaam dat voor mij bedoeld was. Er was iets mis met mij.

Mijn pop was doorzichtig, maar het waren de schuldige of gegeneerde blikken van mijn ouders die ik het slechtst verdroeg. Zij waren medeplichtig, zij hadden toch geweten dat dit ging komen. Dat was het tweede verraad. En toch, wat zij zagen, zag ik ook. Hangerig als een moe gegroeid veulen had ik de puberteit doorstaan en inmiddels was het niet meer te verhullen dat dat grote kind, hun kind, verpakt in de huid van een volwassene, niet uit die zorgvuldig gesponnen pop wilde komen. Binnen in mij wachtte iemand anders.

Niets liever wilde ik dan ze ontslaan van hun onmogelijke taak een *vrouw* te maken, dus toen Ko hun vroeg om wat hulp in de tuin kon ik me voorstellen hoe mijn ouders dat hadden aangegrepen, zoekend als ze waren naar iets, desnoods een toevalstreffer, een reden voor het kind om af te worden. Ik stemde in. We waren tenslotte allemaal van goede wil.

Ko was de zus van mijn oma. In de zomer na mijn eind-examen, die zwaar was van de overtuiging dat het ergste nu achter me lag, stond ik nerveus op haar stoep. Ik wist net zo weinig van tuinen als van haar. Ze moest tussen de mensen rond de kist van mijn oma hebben gestaan, maar daar hadden we beiden geen herinnering aan. Zij

was niet goed met gezichten en namen, vond bovendien alle kinderen op elkaar lijken, de familiebanden waren als uitgelubberd elastiek en ik, een vijfjarige met een amorf geheugen, sloeg alleen zaken van ondoorgrondelijk belang op.

De deur werd krachtig geopend, na een korte blik wenkte ze en liep voor me uit naar binnen. De gang was breed. De deur van de woonkamer stond open, in het midden van de ruimte zag ik een gaskachel. Aan de muren hingen geen foto's en op de tafel lag geen stapeltje post. Voor een groot raam dat uitkeek op de achtertuin stond een leunstoel.

Ko was verdwenen.

De gang eindigde in de keuken. Op de fruitschaal lagen alleen wat modderige bosuien met slordige knikken in het donkere loof. De linten van het vliegengordijn rit-selden. Daarbuiten stond Ko. Ze tuurde naar een boom die midden op het terras stond.

'Kom eens.'

Ik schoof de linten aan de kant. De naden van de grindtegels waren opgevuld met smalle ruggen mos. Grenzend aan het terras waren vakken met planten in wisselende vormen en tinten groen, daartussen lagen aarden paadjes. Ik vermoedde orde, maar de chaos overheerste omdat ik nog niet herkende wat ik zag.

'Kijk het blad. Die bruine plekken. Perenpokmijt.' Ze trok een laaghangende tak naar beneden en inspecteerde de bruine uitslag op het blad. 'En ook al die nachtvorst in april. Dit jaar geen peren, meidje.' Ze liet de tak los, veegde haar handen af aan haar broek en stak een hand uit. 'Noem me maar Ko.'

Het was een benige hand. De droefheid die ik hoorde in die paar zinnen kon ik niet thuisbrengen. Ko was mager, iets kleiner dan ikzelf en ze rook naar aarde, die ook